

СТАВРОПОЛЬ. Немшин фашистир цаг зуур элсн Яшалтинск районд, Төрскән хулдад, Оршаньгъу уга, ик хорлтта йовдл гаргъсн баг улсин ил заргы энд болджана.

Аамшг уга бәйлгәнә Государственн органс, Төрскән хулдсн, урвач, кесг әмтнә әмиг Оршаньгъу угагъар хорлсн, алач-махч, жандармин начальник, Яшалтинск района комендант бәәсн—Миллер А. В., Яшалтинск полицин ах полиц бәәсн Демьяновский А. Т., Яшалтинск района Шенфельд селәнә полиц бәәсн Волчан И. П., Яшалтинск района полицин полицир бәәсн Дыгай Д. Ф. болн Прохвятилов П. И.—әдниг бәрдж авад, советск заргъд өгснә тускар бидн шидр сонъ-схлавдн. Эн, күүнә дүрсән геесн улсин гарар, хар мортә йовдл кегдәл, 160 гар залу улс, күүкд улс, көгшдүл болн бичкдүд алгдсн бәәсн.

1942 джил Яшалтинск районд немшин фашистир элснә хбон фашистск алач Шваб—гидг Сальск округин „СД“ шишлнә церглгәнә начальник, цаг зуур элгдсн советск газрт эврәннн йос тоггахин төлә, урвачириг цуглулсд, түрүн болдж, урдн заргъла харгъсн, советск йоснд үнн дурго Миллер А. В. ирдж, дөн болх дур сунъгъсн. Оршаньгъу уган дегд давад бәәхлә, алач-махч фашист ула уга энүг онц эдв өгәд, Яшалтинск района жандармин начальникд орулсн.

—Советск улсиг әрв уга харлгдхлань хагъад алад бәәх эвтәгъән Миллер бийн нанд келлә—гидж, урдн жандармд бәәхдн энүнд нөкдн бәәсн, советск-партийн көдләчир болн тер мет күүкд улс, бичкдүд олар хадж аллгәнд шунмгъагъар орлцлж йовсн, ода герч болджах Конин заргъд келдж өгв. Энүнә тускар бидн хбонн онц келхвдн.

Миллер бийн заргъд келсәр, оли герчирин герчлсәр болхла, эн бийдән өгдсн эбван кевтн олзлдж. Тегәд чигн, Оршаньгъу угагъар зовадж, советск әмтиг мөшк-лгән, хадж аллгән, эн кү идлг зерлг анъ, советск церг ордж иртл зогаснн уга.

Күүнә дүрән геегәд хуурсн, бийсн ирдж фашистирт дөн болсн, Демьяновский, Дыгай, Прохвятилов, Волчан, Бедрик әдн боли нань чигн урвачир, бас засгла харгъджана. Әдн Миллерлә хамдан, И. Т. Говенкоң орк-бүл, орден зүүгъәч—хбөч К. А. Макушенкоң, эмч Ф. М. Шулъгиваг, селәнә Советин ахлач Е. Ф. Третьяковаг, колхозин парторг А. Л. Тянуовиг боли нань чигн советск патриотириг хадж аллгәнд орлцлж.

Карательмүд күчр гидг Оршаньгъу угагъар Красно-Михайловк селәнд, дорагъар нуувчин көдлмш келжәсн патриотическ багд дегд гидгәр әдн бшәркв. Тер багд, Говенкоң орк-бүл—Иван Тимофеевич бийн, күүкдн—Наталья Груня хойр, тер мет урдн политрук йовсн Виктор Войтенко, 1917-ч джиләс авн

КПСС-н член Георгий Семенович Конарев болн нань чигн патриотир бәәсн.

Иван Тимофеевич дәнә Әмн „Коминтерн“ колхозд көдлж бәәсн. Энүнә орк-бүлин селәнд йир дурлдж тевчлмн.

Деел үзгт шин дәнә ә гарм цацу, дөрвн көвүнә фашистск булагъчирас Төрскән харсхар цергт мордцхав И. Т. Говенко эврәннн сән көдлмшәрн мана цергт, хортан дархдн нөкд болв.

Дәнәс илгәсн бичгән Иван Тимофеевичин көвүнә—офицер, коммунист Григорий Говенко эцклән ингдж бичсн: „Мина ухан-седклдм Төрскндән дурлхас нань халун, гүн әрүн юмн уга. Гә болсн немшин фашистирәс ошәгъән авх, әднә тав деернә гарх хойрт зүркм бульглна. Мана Төрскн әәмшгтә бәнә. Ода би немшин фашистирлә ноолдх нег мөсн ухата, эн Оршаньгъу уга алач-махчирас ошәгъән авхар андгъарлвв. Кемр, нанд үкх саам ирхлә, зогсдж бәәгәд әмән өгхв“.

Иван Трофимовичин хойр көвүнә советск улсин джиргалин харсдж дәнәд әмән өгсн. Болв Григорийин келсн үгнә эн баатр бүлин андгъарн болсн. Советск газрур орж ирсн фашистск анъсиг уга кехдән әдн бат белнәр бәәв.

И. Т. Говенко колхозникудин сурврар Красно-Михайловк селәнә старост болдж шиндгдсн. Болв эн немшинрин мухлачн болсн уга, урвачд хүврснн биш. И. Т. Говенко патриотическ багд орад, фашистирәс буудя, мал бултулад, ола эдл-ахуг тедн тарахар седдгтн хөрлт кесн. Дәнәд кел бәргдсн болн советск активистир улсиг полицияс болн гестапогъас бултулдг бәәсн. Эврәнн әмәрн шордад Говенко немширт советск-партийн активин спискин кедж өгснн биш. Төрскндән урвач улс советск патриотириг гәәлдж бичсн кесг эрлгәнн эн бас дарсн.

Энүнә патриотическ багнә дәәллдж йовсн Советск церглә болн советск партизанмүд ла залгълдата бәәсн. Әдн немецк-фашистск цергснн йовдг хаалгәнн темдлдж медж авад, әднә цаг зуур орулдж авсн газртн ямаран бәәдл бәәхинь советск командованьд зәнәгдлг бәәсн. Баг

листовкс гаргәд совинформбюрон зәнәгдлггиг бичдг, немшир советск әмтиг ягъдж ладждрджахинь илдкдг бәәсн. Иван Трофимовичин хойр күүкнә—сургъулин багш Наталья Ивановна, нәәмдгч классин сургъульч Груня, эн нуувчин багд шунмгъагъар бас орлцлг бәәсн. Әдн здрмгәр Красно-Михайловкд листовкс тархадг бәәсн.

Патриотир әмтнә нуувчин көдлмш келж йовб. Әдн хбөчирлә боли үкрчирлә малиг Манц гатлгәд теегур туух болдж күүндсн. Әдн түүрмүр дәврлгъ келж, бәрәнд бәәсн 70 гар коммунист-риг, комсомольцириг боли активистириг сулдхкар седджәсн. Болв энүг күцәдк болснн биш.

Патриотическ баг бурдсн нуувчин көдлмш келжәхинь урвачир медәл, энүнә чледиг Миллер түүрмд хаясн.

—1943 джилин январин 6 сө полицаймуд минн эцкиг—И. Т. Говенко, эким, Наташиг, намаг боли дәнәд кел бәргдсн Герасименког управд авч ирснн. Дарунь намаг боли минн экиг сулдхв, наадксинь сурлгъа авлгәнд өлдәв.—гидж герч болсн П. И. Ковалева келв.

Икәр мөшкдк сурлгъа авсн болдг болв чигн Иван Трофимовичәс боли энүнә үүрмүдәс Миллер кергтә юм медлж авч чадснн биш. Тегәд эн тедниг күчр кевәр зовалгәнла харгъулв, Иван Трофимовичин нүдинь чичәл сохлсн, лакад гаринн хүргднн керчсн. Ингдж зовадж алгдсн болв чигн тер үг келдж өгснн биш. Патриотическ багин наадк члед чигн тингдк алгдсн. Эн полицейск түүрмд Наташа Говенко бас әмнәсн хагъцсн. Фашистск анъгул энүнә махмудинь утхар керчсн.

Заргъла харгължах Миллер оли герчирин заалгъар боли немецк-фашистск оккупант-ир цаг зуур Яшалтинск райог эзлхлән хорлтта йовдл гаргәдк йовснә тускар цуглулдж авсн материалн герчлгъәр Красно-Михайловк селәнә патриотическ багин чледиг эврән бийн хадж алсан келж өгв. Энүгәр Миллерин боли энүг дахсн урвачирин гаргәд йовсн тоот төгсджәхш. Заргъ бола бәнә.

Е. ПОВАЛЯЕВ.